

VILNIUS UNIVERSITY

Ineta Sibrian

METHODOLOGICAL ASPECTS OF RESEARCH IN CULTURE OF
READING: PEDAGOGICAL PARADIGM IN THE LITHUANIAN
LIBRARY SCIENCE SINCE 1918

Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, Communication and Information (06 H)

Vilnius, 2009

Dissertation was prepared at Vilnius University during the period of 2005-2009

Academic supervisor:

prof. dr. Arvydas Pacevičius (Vilnius University, Humanities, Communication and Information – 06 H)

Academic consultant:

assoc. prof. dr. Vaitė Mozūraitė (Vilnius University, Humanities, Communication and Information – 06 H)

Dissertation will be defended at the Communication and Information Academic Board of Vilnius University.

Chairman:

prof. habil. dr. Domas Kaunas (Vilnius University, Humanities, Communication and Information – 06 H)

Members:

prof. dr. Arvydas Pacevičius (Vilnius University, Humanities, Communication and Information – 06 H)

assoc. prof. dr. Vladas Gaidys (Institute of Social Research, Social Sciences, Sociology – 05 S)

dr. Elena Baliutytė-Rilīškienė (Institute of Lithuanian Literature and Folklore, Humanities, Philology – 04 H)

assoc. prof. dr. Marija Prokopčik (Vilnius University, Humanities, Communication and Information – 06 H)

Opponents:

assoc. prof. dr. Daiva Janavičienė (Klaipėda University, Humanities, Communication and Information - 06 H)

dr. Irena Stonkuvienė (Vilnius University, Social Sciences, Educology – 07 S)

The public defence of the dissertation will be held at Vilnius University, the Faculty of Communication, hall 203 on the 18th of December 2009 at 13.00.

Address: Saulėtekio al. 9, LT - 10222 Vilnius, Lithuania.

The Summary of the Doctoral Dissertation was distributed on ____th November 2009.

The Doctoral Dissertation is available for viewing at the Vilnius University Library.

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Ineta Sibirian

METODOLOGINIAI SKAITYMO KULTŪROS TYRIMŲ ASPEKTAI:
PEDAGOGINĖ PARADIGMA LIETUVOS BIBLIOTEKININKYSTĖJE
PO 1918 M.

Daktaro disertacijos santrauka

Humanitariniai mokslai, komunikacija ir informacija (06 H)

Vilnius, 2009

Disertacija rengta 2005–2009 metais Vilniaus universitete.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Arvydas Pacevičius (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, komunikacija ir informacija – 06 H)

Mokslinė konsultantė:

doc. dr. Vita Mozūraitė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, komunikacija ir informacija – 06 H)

Disertacija ginama Vilniaus universiteto Komunikacijos ir informacijos krypties taryboje.

Pirmininkas:

prof. habil. dr. Domas Kaunas (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, komunikacija ir informacija – 06 H)

Nariai:

prof. dr. Arvydas Pacevičius (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, komunikacija ir informacija – 06 H)

doc. dr. Vladas Gaidys (Socialinių tyrimų institutas, socialiniai mokslai, sociologija – 05 S)

dr. Elena Baliutytė-Riliškienė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

doc. dr. Marija Prokopčik (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, komunikacija ir informacija – 06 H)

Oponentai:

doc. dr. Daiva Janavičienė (Klaipėdos universitetas, humanitariniai mokslai, komunikacija ir informacija - 06 H)

dr. Irena Stonkuvienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, edukologija - 07 S)

Disertacija bus ginama viešame Komunikacijos ir informacijos mokslų krypties tarybos posėdyje 2009 m. gruodžio 18 d. 13 val. Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto 203 aud.

Adresas: Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2009 m. lapkričio _____ d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje.

METHODOLOGICAL ASPECTS OF RESEARCH IN CULTURE OF READING: PEDAGOGICAL PARADIGM IN THE LITHUANIAN LIBRARY SCIENCE SINCE 1918

Problem of the research. The level of culture of reading in the Lithuanian society has been low and continues to be unsatisfactory. Sociological, psychological and pedagogical researches, performed by different institutions, have shown the lack of bibliographical and information literacy, and low intensity of reading. This situation encouraged the development of the Reading Promotion Concept (2005) and the Reading Promotion Programme (2006-2011). Both documents are based on the statements of the Law on Informal Adult Education of the Republic of Lithuania, the Law on Education of the Republic of Lithuania, the Law on National Language of the Republic of Lithuania, the European Commission Memorandum on Lifelong Learning (2000), etc. In the majority of publications low culture of reading is explained by well-known social, cultural, historical and economical circumstances: slow formation of the national written tradition; complicated conditions for the development of national culture and identity during the existence of the Grand Duchy of Lithuania and later during the occupation of the Russian Empire; unstable economical and social development of the country in 20th century; destruction of the national academic and cultural elite during the years of Soviet occupation, etc. These factors affected the processes of reading in the society, however, they primarily allow interpreting the external influences. Consequently, the internal perspectives and tendencies of reading, conscious and purposive activities in the field of establishment of reading culture remain unclear. The object of the dissertational research is specialized to the analysis of a public library as an agent promoting the culture of reading in the society.

Relevance of the research. Public libraries serving the informational, cultural and other relevant needs of various audiences of readers are analyzed historically putting the focus on their potential theoretical and methodological abilities to develop culture of reading in the society. The role of libraries in the development of culture of reading is primarily defined by the pedagogical impact on individuals, groups and population of the country in general. In academic terms, this impact may be evaluated by analyzing pedagogical aspects in theory and methodology of library science. Library pedagogy - interdisciplinary branch of library science - may be also considered a broader paradigm of library science – the theoretical formulation of which is provided in the dissertational research. Pedagogical manifestations in library science are the evaluative measure of the practical performance in the field of the development of culture of reading. Relevancy of research in the theory and methodology of culture of reading can be characterized by the additional knowledge in the strategical importance of this issue for general education, self-education and lifelong learning. Formal and intellectual reading abilities encourage professional, cultural, social and spiritual development of individuals and society in general. The significance of the participation of the readers from all age groups in the learning processes is emphasized by all significant documents of the European Union concerned with Bologna process: Bologna Declaration (1999), Prague Communiqué (2001), The European Qualifications Framework for Lifelong Learning (2007).

Object of the research is a methodological, theoretical, methodical and practical manifestation of culture of reading development in librarianship. Specified direction of the research is the following: methodological aspects of the development of culture of reading in the pedagogical paradigm of the Lithuanian library science since 1918. The object of the research is limited to the study of culture of book reading, assuming that conclusions of the research may not be applicable to the culture of other media reading.

Aim of the research is to explore the issues of the development of culture of reading in the Lithuanian pedagogical paradigm of library science and to determine the theoretical and

practical potential of the Lithuanian librarianship in the development of culture of reading among library users.

Tasks of the research:

1. Establish the connections between library science disciplines and theories that study the development of reading culture, including different approaches to the education of reading culture;
2. Distinguish the main categories of educational process (aims, tasks, interaction between participants, etc.) in the context of library pedagogy as the underlying discipline of reading culture;
3. Define the nature and content of educational interaction between library and its users, integrating the knowledge of library pedagogy, communication and propaganda theory;
4. Analyze the concept of reading culture (including its aims and tasks) that has been developed in the Lithuanian library science;
5. Perform the historiographical and comparative analysis of the theory and methodology of the reading culture development since 1918 (embracing the early rudiments in the theoretical works as well as the most significant methodological trends: guidance in reading and work with library readers);
6. Execute comparative historical analysis of the professional public library community and its attitude towards the education of reading culture.

Novelty of the research. Methodological aspects of the research in reading culture of the Lithuanian library science in the context of educational paradigm are analyzed for the first time. Practical and theoretical potential of the Lithuanian library science to develop the culture of reading during the period of 1918-2009 has not been researched before. The following novel results have been provided by the research:

- definition of the essential pedagogical concepts of library science (purpose, objectives, content and nature of educator-student interaction) on the basis of the insights of general pedagogy, communication and propaganda theory;
- discussion of theory and methodology of reading culture in the context of other applied disciplines: library science, library pedagogy, lectology, etc.;
- proposal of the model of library science structure, consisting of the related scientific disciplines, theories and methodologies that indicate the position of reading culture;
- accomplishment of the historiographic analysis of the methodological experience in the reading culture formation since 1918, including the early period of theoretical thought (1918-1944) and the most significant theories (work with library readers, guidance in reading) of Soviet era, as well the determination of the educational goals, objectives and the content of reading culture concept in the Lithuanian library science;
- execution of the comparative sociological survey of experts (in 1984 and 2009). The questionnaire from 1984 was adapted to the contemporary conditions and the same categories of respondents were interviewed. The data have been used to evaluate the practical potential of the Lithuanian public libraries to develop culture of reading;
- use of theoretical and practical results of the study to identify and argue the capability of public libraries in Lithuania to solve the issues of low reading dimensions and the characteristics of the degrading reading culture in the society.

Methodology of the research. Theoretical analysis of the subject has been performed on the basis of abstraction, systemic analysis, critical analysis, historical comparative research, historiographic description, genetic research of phenomenon development, as well as the methods of classification, typology, analogy, modelling and generalization. Statistical comparative analysis and expert survey methods have also been applied in the empirical research.

Theses to be defended:

1. Integration of theoretical knowledge in library science and pedagogy can be accessed as the natural collaboration of scientific and practical spheres, sharing mutual educational aims and tasks that can be achieved by the analogous methods. Pedagogical tendencies in the Lithuanian and universal librarianship essentially mark the qualitative period in its history (second half of 19th century - first part of 20th century) pre-conditioned by the social needs of the society. It is more or less visible today and is likely to be observed in the future as one of the essential functions and commitments of the librarianship;
2. Knowledge about the communicational-pedagogical impact of education, accumulated by the Lithuanian librarianship is sufficient to perform the activities of the informal lifelong learning of adults (the target group of dissertational research) developing their information literacy through reading. Personal culture of reading can be considered the system of reading skills developed by an individual as an aspect of information behaviour;
3. Comparative analysis of current situation in Lithuanian public libraries and the past has shown neither qualitative nor quantitative growth in the professional consciousness of librarians. The role of librarians in the development of reading culture, as well as their need for methodological materials on the subject, has been relatively declining;
4. The theory and methodology of Lithuanian education for the culture of reading transforms into the professional declarations rather than into real purposeful activity. Employees of public libraries lack necessary expertise and general cultural level to be able to develop culture of reading in their users.

Approbation of the doctoral dissertation. The essential results of the research have been presented in the articles published in the scientific magazines „Knygotyra“ (Vilnius University) and „Tiltai“ (Klaipėda University). One article is included in the book „Library Spirit in the Nordic and Baltic Countries: Historical Perspectives“. Six reports were presented at the international and national academic conferences, meetings and seminars, that were held in the United Kingdom, Sweden and Lithuania. The research results were used in the study course delivered at Klaipėda University under the title „Skaitymo kultūra“ („Culture of reading“) and „Lektologija“ („Lectology“) that had been prepared by the author.

Outline of the dissertation.

The first chapter of the dissertation „**Pedagogical aspects of culture of reading theory in library science**“ consists of three sections:

1. „The relations between reading culture, lectology, library and reading pedagogy“. Fairly long tradition of various reading issues discussed in library science is exemplified with the most significant examples from Western Europe and Lithuania. Cultural and social circumstances of pedagogy application in library science and praxis are disclosed. Culture of reading theory and its development is analyzed in more details concentrating mostly on the second half of the 20th century. Library science disciplines, theories and methods devoted to reading issues are placed in the model of hierarchical relations. It should be noted that the highest positions are occupied by library science and interdisciplinary theories: library pedagogy and lectology. The intersection of library pedagogy and lectology is described as reading pedagogy, which alongside with other structural parts of lectology (reading psychology, reading sociology, general theory of reading and library services) most suitably examines the issues of culture of reading formation among library users. Essential theoretical systems, which substantiate the educational librarian-reader interaction, are considered to be the theories of guidance in reading and work with library readers. These theories point at the importance of such methods as book / reading propaganda, rational / self-efficient reading and recommendatory bibliography.

2. “Essential pedagogical concepts of library science”. The chapter continues to examine library pedagogy and culture of reading formation on the theoretical aspect. Functions and positions of library pedagogy in the system of individual / society education are detected. S. Šalkauskis’ model of integral education used as the basis for such a system make it possible to identify essential goals of library pedagogy. It is argued that depending on the content of library collection one or another educational goal may be realized. Beyond any doubts, the intellectual, moral and aesthetical objectives of library education can be supplemented by the functions of other social institutions, i.e. physical or religious education. The author of the thesis proposes that the latter direction of library user education can be understood as the broader ideological advocacy of certain socio-political ideas. Basic tool for education possessed by the library is information and its mediums (documents) used for the transmission of information. Acquisition of library stock requires strategic decisions on whether to follow the potential interests of the society or to include the documents of high value. The later priority shows the educative nature of library practice that focuses on the information that can be potentially helpful in developing the positive personal characteristics of library users. Wide content of documents enables a library to cultivate different parts of personal integral education. When looking at S. Šalkauskis’ concept of integral education, it can be stated that depending on the content of information available for library users a library is capable of performing religious, moral, intellectual, aesthetical and physical education tasks. Having in mind several forms of communication and document decoding, reading appears to be the essential way of (self) education for library users. In fact, core potential of library education is concentrated on the reading processes and is performed with the necessary reading means. The participation of a person in the reading activities allows social integration, while entering informational, ideological and value environment of the society, and the nourishment of the individual connection with the environment. The formation of qualitative and quantitative characteristics of the reading abilities, that is, the culture of reading, occupies the major part in library education curriculum. The use of books or other printed material, satisfaction of learning needs and achievement of education goals and tasks proportionally equals results of education performed with the use of reading materials.

3. „Pedagogical library relations in communicational-informational processes”. Based on the arguments stated in the previous section it can be generalized, that educational activity of a library is expressed in the form of the communicational informational relationships, that can be specialized depending on the goals, objectives and style of communication. Presumably, the main mission of a library as the social institute is information (scientific, social, political, technical, etc.) and its dissemination / promotion in the society. Concentrating on the links between information and education revealed by prof. V. Jakavičius the thesis discusses the transformation of the informational work into the educational event that is stimulated by the propaganda activity, i.e. presentation, explanation and development of the ideas and knowledge; in the case of propaganda activity, when a variety of different information is being disseminated, personal world-view position is formed. The author of the thesis indicates that in traditional communicational pedagogical conception a library / librarian performs the role of a more active educational subject – disseminator of information - propagandist. However, such a formalistic position does not really satisfy real conditions of the pedagogical communication interaction. In order to constitute suitable conditions for a successful educational event the educator must seek to introduce knowledge to the receiver of information. The appropriate information obtained directly or indirectly from the educated person affects the action strategy, organization and content of the existing knowledge of the educator, increases his / her expertise, and extends the personal and professional experience. The conclusion can be drawn that such a vision of the interaction between the sender and the receiver of information is particularly appropriate in pedagogical work. Thus, the concept of the “*constructive educational interaction*” proposed by the famous interwar Lithuanian teacher-psychologist J. Vabalas-Gudaitis has been adapted in

this context. The word “*constructive*” presupposes the approach, perfection, development and education of the participants of the interaction; and shared task attribution to the interaction discloses the equality of both the sender and the receiver of the information, as well as stimulation of democratic values. Constant communicative educational process employing the principle of the cycle reverses the places of the participants and the limits of the education provision and education experience are being scattered by converting the pedagogical interaction into the integrated educational event. To sum up these ideas, the educational goals and objectives of information as the means of educational impact can be distinguished. Mutual constructive educational communication of a librarian and a user (reader) is based on the propaganda information transfer. The educational goals for the information are realized using the two-way direction. The chapter argues that the characteristics of the qualitative personal culture of reading (systematic complex of the reading skills) directly determine the individual opportunities to participate in the processes of education / self-education, professional performance, and multi-dimensional social life (social communication). It is indicated that while performing the function of the provider of information and education a library must have priority and highly favourable possibilities for the creation, development, maintenance and promotion of a coherent education through the communication reading skills.

The second chapter of the dissertation „**Theoretical and methodological experience of Lithuanian librarianship in culture of reading formation**” presents the analysis of the most important historical methodological, theoretical and methodical educational tendencies in the reading culture of the Lithuanian librarianship. The research is limited to the theories and methodologies discussed in the previous section while searching the rudiments of their scientific thought since 1918. The chapter consists of three sections:

1. „Theoretical rudiments of culture of reading formation during the period of 1918-1940”. The chapter analyzes the main educational theoretical and methodological public assumptions of reading culture in the Lithuanian librarianship during the period of 1918-1944. Scientific, educational and journalistic resources, which influenced the theory and methodology of the culture of reading in Lithuania, are analyzed. It can be stated that during the investigated period of Lithuanian library theory and methodology a number of discussions about the reading process organization in the society has occurred. These publications can be viewed as an initial stage of reading culture theory in Lithuania. The sources from the period of 1918-1940 are analyzed concentrating on library manuals, translations of the works by foreign authors and the cases of their citation. It should be noted the sources from the period of 1941-1944 can be attribute to various forms of journalism and, thus, are examined thematically as: recommendations for the culture of reading, sociological and pedagogical aspects of reading culture, promotion of reading culture, censorship of literature, reading and books

2. „Expression of the theories of guidance in reading and work with library readers”. The chapter concentrates on library methods for work with readers, as well as on the theory of guidance in reading, which has formed the basis for practical education of the reading culture in the Lithuanian librarianship during the Soviet period.

3. „Concept of content, tasks and aims of reading culture”. The chapter focuses mainly on the categories of this phenomenon definition proposed by the Soviet science since the term *culture of reading* came into usage of the Lithuanian library science during the Soviet occupation. The origin of the reading culture theory and methodology can be associated with such scientific disciplines as psychology, logics, philosophy, pedagogy, literology, biology, medicine, librarianship, informatics, etc. Furthermore, the interpretations of the term of *reading culture* found in the Lithuanian and Soviet library sciences are presented at the two following levels: direct interpretations of the content and aspects of the term, and indirect cases of using the term *reading culture* or its constituent elements that correspond to the meaning implied in the sources belonging to the first group. Taking into regards the fact that no studies or publications discussing the topic were traced in scientific periodicals, the publications on

practical reading skills corresponding to the themes of reading culture have been mostly analyzed. Different methodological areas, such as the implementation of library-bibliographic skills, as well as rational and speed reading techniques, have been distinguished.

The third part of the dissertation „**Formation of reading culture in Lithuanian public libraries**” includes one chapter: „**Survey of experts: comparative research of the year 1984 and 2009**”, which reveals the details of methodological basis, as well as conduct and results of the practical investigation designed for the hypothesis testing and the disclosure of the theoretical tasks of the study. The methodological mark for the empirical research has been formed by the survey on the staff of mass and public libraries conducted by the Philosophy, Sociology and Law Institute under the regulation of Lithuanian SSR Science Academy in 1984, invoking the “Investigation of Mass Library Employee” (which has been included in a broader and more complex analysis of the national book system performance under the title “Book Publishing – Library Stocks – Reading”). The results of this survey have been compared to the results of the parallel test accomplished in 2009. The aim of the third part of the dissertational work is to present the tendencies of practical reading culture education in the context of theoretical and methodological development of the Lithuanian librarianship. The chapter consists of three subsections:

1. „**Methodology of the survey**”. The subchapter discusses such scientific program elements of the empirical research as aim, objectives, hypothesis, and methods and tools of the research. The audience and the selection principles of the survey respondents are also introduced.
2. „**Comparative analysis of the results from the year 1984 and 2009**”. The subchapter compares the results from the surveys accomplished in 1984 and 2009 in the following aspects:
 - *Social and demographic characteristics of the respondents*. Social and demographic data of the survey respondents, such as age, sex, education, ethnicity and duration of the work in the library system, are presented. Presumably further comparative analysis partially introduce the specialists from one generation, their professional development, as well as their participation in the educational work directed towards the reading culture of the society. The paper notes that the indicators of public library staff education reveals the increased level of vocational preparation over 25 years.
 - *Conditions for the cultivation of reading culture in public libraries of Lithuania (material - technical aspect)*. The summary of the change in the situation of Lithuanian public libraries during the period of 25 years in the material-technical aspect makes it possible to conclude that no radical changes can be observed. It is alleged that mostly due to the obviously worsened conditions the funding of the existing libraries received a negative expert review in the recent years. Attention is drawn to the increased tolerance of the librarians towards the readers. The positive evaluation has been attributed to the fact that even in ensuring the security of library collections disciplinary or other restrictions on the readers received only a small part of the expert answers.
 - *Vocational and general cultural level of the librarians*. The summary of the professional reflections on the vocational and general culture of librarians makes it possible to conclude that the received responses disclose the decreased assessment of the professional methodology (2009). However, the understanding of both reading and the importance of a book to human behaviour remains practically unchanged. Compared with the approach to the importance of the individual work with readers of the experts from 1984 in 2009 librarians tend to assume responsibility for the effect of reading using the individual work and presenting the selection of reading assignments; however, there is an obvious decrement in the active position of a librarian - educator. It can be stated that these results are rather controversial considering the positive attitude of the participants in

the survey from 2009 expressed for professions in the areas of pedagogy, educational and cultural training.

- *Activity of reading culture formation.* The following results of the comparative librarian survey are presented: the lack of scientific knowledge concerning the reading problems among public libraries of the country can be noticed, no attention is paid to the indicators of non-reading, investigations of readers are conducted rather sluggishly, difficulties are observed in noting the categories for non-reading. The ability to adapt to the public interest, and not more active educational impact of libraries on readers were considered as the main preventive measure from the non-reading of books by the participants in the survey of 2009. The consideration of individual (informational) needs of the readers, as well as the popular reading material gathering, are believed to be the expression of reading promotion and reader service culture by the librarians in 2009. Although such an attitude is a positive and indeed contribute to the development of the quantitative and qualitative reading culture characteristics in the society, the growing tendency among Lithuanian public libraries to distance themselves from the Soviet methodology involving “working with readers” in its good sense, leads to the professional inertia, consumerism and devalued library - reader relationship. Reading interest in public library staff both in 1984 and 2009 are considered insufficient and testify the extremely low potential of librarians to shape readers' literary taste, and to expand their cultural horizons. In regards to the recommended heterogeneous reading assignments it can be stated that study participants in 2009 yield to the respondents of the first survey. The general finding of the recommended literature list can be described as the fact that the content of a librarian reading is monotypic, sufficiently narrow and can satisfy the interests of an average reader.
- *The level of the library users' reading culture.* The summary of the reading culture level of the public library users reflected through the librarian responses makes it possible to conclude that no qualitative and quantitative changes can be traced during the last 25 years. The subchapter mentions the analogous unpopular types of reading assignment (poetry, social sciences and policy, language sciences), poor and declining-bibliographical information skills, and dependence on librarian consultation during the information search. It is noted that the ideal description of the reader proposed by librarians is correct (diverse reading interests, use of a book information system, text interpretation, and adequate perception). Attention is drawn to the reader participation importance in the library reading processes highlighted in the responses of the participants (orientation in the service of library system, visiting of the library events).

3. „Realization of the research programme”. Conclusions and results of the sociological survey are presented in the chapter. Validation level of the hypotheses is also debated.

Essential results and conclusions of the dissertational research.

While defining the relations of library science disciplines and theories, which explore the culture of reading formation, certain conclusions have been made:

- culture of reading is most intensively represented in the field of library pedagogy and lectology (including reading pedagogy as one of its subjects). Informational and material use of books or other textual media is developed by applying the means of general methodology of service for the library users: propaganda (promotion) of books and reading, methodology of self-sufficient reading (subject of self-education), and recommendatory bibliography;
- adoption of library pedagogy as the underlying discipline of reading culture formation revealed the substantial concepts of educational process:
 - education of library users corresponds to the general aims and tasks of the individual integral cultivation: intellectual, moral, aesthetical, physical, individual, social, national and international forms of education (the concept of “integral education“ proposed by S.

Šalkauskis). Depending on the content of reading materials stocked in the libraries certain tasks of education may be accomplished;

- interaction between the subject (library / librarian) and the object (library user) of education is most effectively actualized in accordance with the model of constructive pedagogy that is expressed as the partnership and dialogue between both the participants (educator and student) of the educative processes;
- content of educational relations between library and its users has been described by integrating the knowledge of library pedagogy, communication and propaganda theories. Such an interaction can be characterized as the permanent communicational-educational process, which according to the principle of the cycle reverses the positions of the educator and the student. In such a situation the limits for the education provision and education experience are being scattered. Pedagogical interaction becomes the integrative action of two agents of education. The goal of propaganda communication is to disseminate the information and turn an information receiver into a seeker, who after the stimulation of propaganda operations becomes the spreader of information in his / her environment. An analogous model of communication can be presented as a recommendation in library pedagogy;
- after the historiographical and comparative investigations of the promotion and methodology of reading culture theory in Lithuania after 1918, several significant periods of evolution have been marked:
 - propaganda of library services, books and reading, psychological judgement of the readership in the library, bibliographical work (V. Biržiška, V. Ruzgas, J. Slapšinskas (Rimantas), V. Ruzgas); application of sociological statistical research methods in library services (V. Ruzgas, R. Burokas); policy of library collection supplement that satisfies the needs of the educational process and reader interests (V. Biržiška, R. Burokas, J. Slapšinskas (Rimantas) form the core of reading theory culture in Lithuania during the period of 1918-1940. It should be taken into account that Lithuanian authors mostly cite Russian pedagogues and psychologists (N. Rubakin, V. Vachterov, V. Vladislavlev (I. Gulbinski), V. Nevski and others). Methods of discretionary (conscious, critical) reading have been built according to the Western scientists (E. Faguet). The idea of bibliopsychology proposed by the Russian scientist N. Rubakin has also attributed a special interest to the self-education theory;
 - during World War II (the Soviet and Nazi occupation – the period of 1940-1944) further development of science was suspended by the complicated social and economical conditions. The publications concentrating on the culture of reading from this period belong to the genres of popular journalism and technique of reading. The majority of the articles published during the period 1941-1944 present the problems of readership in the context of complex social, economical and political circumstances of the war time making recommendations for new behaviour models of readers;
 - during the period of 1944-1990 the reading culture formation studies concentrated mainly on the theories of work with library readers and guidance in reading. In pursuing the ideology driven education of library readers and society in general Lithuanian librarianship followed the attitudes of the Soviet science. The educative relation between a librarian and a reader was conceptualized as one sided situation of conscious pedagogical affect. In the 70's and 80's when lectology as the science discipline was being developed knowledge of various reading phenomena was expanded. Vulgar interpretation of reading control gained a more temperate and humanistic nature of the purposeful formation of reader interests;
 - after 1990 certain stagnation of reading culture formation theory can be traced. After the changes in functional priorities of library work policy the development of quantitative and qualitative abilities of reading lost its previous importance. Nonetheless, the obvious change in values can be detected. The earlier mentioned reciprocal educational interaction between a librarian and a reader appeared in the principles of library service. The analysis of reading

culture promotion methods employed in Lithuanian librarianship after 1990 showed a strong influence of Soviet methodology.

- Comparative surveys (from 1984 and 2009) of the librarians directly serving users have been aimed at the revision of the results of theoretical analysis:
 - the individual educative work receive a declining support among librarians. It seems that librarians tend to opt out of educative activities. Professionals are more likely to support the stocking of popular, lower quality reading materials in a library. They are rather reserved about the importance of cultural events in the libraries. Librarians do not show interest in statistics of non-reading members of the communities they serve. Readers receive more independence, and their natural reading interests are stronger supported by librarians. Furthermore, library professionals indirectly express the unwillingness to participate actively in cultural, educational activities. The comparative quantitative and qualitative aspects of literature lists recommended by librarians in 1984 and 2009 indicated only mediocre reading interests. Library professionals do not have the necessary literary sophistication to be able to shape readers' taste and expand their intellectual horizons;
 - the comparison of possibilities (in 1984 and 2009) to satisfy readers' demands has partially demonstrated the failing potentials of public libraries to participate in the education of users. Nevertheless, library workers have longer, continuous employment records and increased level of qualification, which serves as the evidence of the intensifying professional orientations. Librarian choice between quality and quantity in library services reached the balance in contemporary period. Such a tendency can be explained by the elimination of Soviet model of statistical planning control directed towards the increased quantity rates after 1990. The most highly ranked library service quality index named by the librarians in the survey of 2009 is the evaluation of readers. This is the sign of the democratic value arrival to the public libraries.

Solutions for the problem, discussed in the dissertational research. Historically embedded tendency of the lack of reading culture in Lithuanian society is expressed as dullness of general reading characteristics and deficiency of bibliographical and information literacy. Lifelong learning in the field of culture of reading cannot be based exclusively on institutions of formal education. Public library being the most open social establishment to all the categories of users has all the necessary means (material-technical basis, human resources, universal collection that meet the requirements of the majority of population, and the theoretical and methodical experience in organization of the cultivation of reading culture) to stimulate and maintain satisfactory reading characteristics and to enhance the level of reading culture. The analysis of the theory and methodology of reading culture formation in Lithuania confirmed a sufficient potential in pedagogical activity. The research on the practical sphere of public library has offered quite controversial results. Intensifying passivity of librarians as educators, weakening professional competencies, and declining culture of reading may serve as a significant factor that explains low rates of reading in the country. Within the work with library readers Lithuanian library science still preserves strong bonds with the Soviet theoretical traditions; nonetheless the adaption of modern democratic requirements of the society continues to prevail. In such a situation libraries could strengthen their position as the informal educators in the field of reading culture formation. The excessive independence of readers and tolerance to their natural reading interests transforms into the professional unawareness of the increasing reading vices. Guidance of the problematic reader groups should embody the purposeful and well structured plan that meets democratic and humanistic values. Such an educational plan should consist of particular tasks and means of actions aimed at solving the specific problems of readership. A significant role should be assigned to further development of the theory and methodology of reading culture. In a new environment of electronic culture the adaption of traditional methods for culture of reading formation would be exceptionally desirable. The enhancement of the professional qualifications of public librarians must retain its strategic importance.

List of publications and reports on the subject of doctoral dissertation / Mokslinių publikacijų ir pranešimų disertacijos tema sąrašas.

Academic publications / Mokslinės publikacijos Lietuvos periodiniuose leidiniuose, įtrauktuose į Lietuvos mokslo tarybos patvirtintą tarptautinių duomenų bazių sąrašą:

1. SIBRIAN, Ineta. Pedagoginės kategorijos bibliotekininkystėje. *Tiltai*, 2009, Nr. 3. P.157-172. ISSN 1392-3137.
2. SIBRIAN, Ineta. Skaitymo kultūros ugdymo klausimai Lietuvos bibliotekininkystėje 1918-1940 m. *Knygotyra*, 2009, t. 53. P. 57-69. ISSN 0204-2061.

Non peer reviewed publications / Straipsnis vienkartiniam nerecenzuojamame užsienio leidinyje:

1. SIBRIAN, Ineta. Culture of reading formation in Lithuanian Public Libraries, 1918-1990. In *Library Spirit in the Nordic and Baltic Countries: Historical Perspectives*. Tampere: HIBOLIRE, 2009. P. 169-182. ISBN 978-952-92-5875-8.

Presentations in scientific conferences on the subject of dissertation / Pranešimai mokslinėse respublikinėse ir tarptautinėse konferencijose:

1. SIBRIAN, Ineta. Public library as a social and cultural institution. Scientific seminar of Nordic Research School in Information Studies (NORSLIS). Vilnius, 2005.
2. SIBRIAN, Ineta. Viešoji biblioteka kaip socialinė ir kultūrinė institucija. Scientific seminar of Prof. Vaclovas Biržiška. Vilnius University, Vilnius, 2005.
3. SIBRIAN, Ineta. Literatūros kritika ir skaitymas: propagandos komunikaciniai ir archetipiniai aspektai. Scientific seminar of prof. Vaclovas Biržiška. Vilnius University, Vilnius -Šilutė, 2006.
4. SIBRIAN, Ineta. Literature critique and reading in Lithuania: historical overview of relations and impact in the context of propaganda's communicational and archetypical aspects. Making Connections between Library, Book, Reading and Information History: international conference. CILIP, HIBOLIRE, Leeds Metropolitan University, UK, 2007.
5. SIBRIAN, Ineta. Culture of reading formation in Lithuanian Public Libraries (1918-1990). *Library Spirit in the Baltic-Nordic countries: The Nordic-Baltic-Russian Network on the History of Books, Libraries and Reading (HIBOLIRE) members seminar*. Swedish School of Library and Information Science, University College of Borås, Sweden, 2008.
6. SIBRIAN, Ineta. Skaitymo kultūros formavimo klausimai Lietuvos bibliotekininkystėje. Scientific seminar of prof. Vaclovas Biržiška. Vilnius University, Vilnius-Klaipėda, 2008.

About the author: Ineta Motiejauskaitė-Sibrian was born on July 16th 1978 in Klaipėda, Lithuania. In 1998 she acquired the qualification of music performer, teacher and conductor of ensemble and orchestra. In 2002 she gained the Bachelor degree in Philology and in 2004 – Master degree in Philology at Klaipėda University, Faculty of Humanities. During the period of 2004-2008 Ineta Sibrian had worked at the position of assistant in Klaipėda University at the Faculty of Social Sciences, Department of Library Science. She was a doctoral student of the Institute of Library and Information Science at Vilnius University during the period of 2005-2009. Since 2008 (to date) Ineta Sibrian is a lecturer of Klaipėda University, Faculty of Social Sciences, Department of Communications.

Acknowledgements. Author expresses sincere gratitude for useful consultations, advices and support to the members of Vilnius University Institute of Library and Information Science and Klaipėda University Department of Communications. Special thanks to academic supervisor prof. dr. Arvydas Pacevičius and consultant assoc. prof. Vita Mozūraitė, also to the Head of the

Department of Communications in Klaipėda University assoc. prof. dr. Daiva Janavičienė and prof. habil. dr. Viktoras Urbonas. Author is grateful for the assistance in the search of new ideas to Mrs. Viliune Cicėniene (Martynas Mažvydas National Library of Lithuania), assoc. prof. dr. Lilia Žukauskienė (Klaipėda University, Department of Educology), NORSLIS professors and doctoral students, HIBOLIRE members, especially prof. dr. Ilkka Mäkinen, prof. dr. Tiiu Reimo and dr. Magnus Torstensson, to always professional and helping staff of Vilnius University Library, also fellow doctoral students of Vilnius University, Faculty of Communications: Ugnė Rutkauskienė, Nijolė Bliūdžiuvienė, Živilė Zavadskytė-Zakarauskienė and Vytautas Michelkevičius.

For the everyday solicitude, patience and trust thanks to the dearest Mama, Father and Brother.

Ineta Sibrian
METODOLOGINIAI SKAITYMO KULTŪROS TYRIMŲ ASPEKTAI: PEDAGOGINĖ
PARADIGMA LIETUVOS BIBLIOTEKININKYSTĖJE PO 1918 M.

Reziumė

Tiriamoji problema. Skaitymo kultūros lygis Lietuvos visuomenėje buvo ir tebėra menkas. Įvairių institucijų atlikti sociologiniai, psichologiniai, pedagoginiai tyrimai rodo skaitybės procesų vangumą, bibliografinio ir informacinio raštingumo stoką. Ši situacija paskatino Skaitymo skatinimo koncepcijos (2005) ir Skaitymo skatinimo programos (2006–2011 m.) priėmimą. Šie strateginiai dokumentai atitinka Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo, Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo, Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo, Europos Komisijos Mokymosi visą gyvenimą memorandumo (2000) ir kt. nuostatas. Daugelyje šaltinių šiai situacijai paaiškinti pateikiamas gerai žinomų socialinių, kultūrinių, politinių ir ekonominių prielaidų sąrašas: lėtas nacionalinės raštijos formavimasis, sudėtingos ir nevienareikšmės nacionalinės kultūros ir identiteto kūrimosi sąlygos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir carinės Rusijos sudėtyje, lietuviškos spaudos draudimo ir nutautinimo politikos vykdymas XIX a. II pusėje, nestabili ekonominė ir socialinė šalies raida XX a. amžiuje, šalies mokslo ir kultūros elito naikinimas sovietinės okupacijos metais etc. Šie faktoriai paveikė skaitybės procesus visuomenėje, tačiau gali paaiškinti veikiau išorinio poveikio, t. y. nuo visuomenės, institucijų ar pavienių individų nepriklausiusias, aplinkybes. Tokiu būdu lieka neatskleistos sąmoningos, kryptingos skaitymo kultūros ugdymo veiklos turinys, įdirbis, nacionalinės tendencijos ir galimos perspektyvos. Disertacinio tyrimo objektas apribojamas bibliotekos kaip socialinės švietimo institucijos poveikiu visuomenės (jos dalies, kuri aptarnaujama bibliotekoje) skaitymo kultūrai.

Disertacinio darbo aktualumas. Viešosios bibliotekos, tarnaujančios visų socialinių sluoksnių ir amžiaus grupių skaitytojų poreikiams, potencialas visuomenės skaitymo kultūros ugdymo procesuose nustatomas analizuojant teorines, metodines ir metodologines bibliotekininkystės galimybes retrospektyvinės, istorinės raidos analizės būdu. Bibliotekos dalyvavimas visuomenės skaitymo kultūros procesuose išreiškiamas pirmiausia kaip ugdomasis poveikis individams, jų grupėms ar šalies visuomenei apskritai, o moksliniame (akademiniame) lygmenyje gali būti atpažįstamas vertinant bibliotekininkystės teoriją ir metodiką iš pedagogikos pozicijų. Bibliotekinė pedagogika – tarpdisciplininė bendrosios bibliotekininkystės teorijos šaka, esanti mokslinių svarstymų objektu ir gali būti traktuojama kaip bibliotekininkystės paradigma, kurios teorinės formuluotės bus teikiamos vykdomame disertaciniame tyrime. Tai bibliotekinio darbo skaitymo kultūros ugdymo srityje vertinamosios analizės priemonė ir kartu siūlomos tarpdisciplininės bibliotekininkystės šakos teorinio pagrindimo galimybės. Skaitymo kultūros ugdymo teorijos ir metodikos tyrimas aktualus kaip vienos iš strateginių visuomenės bendrojo švietimo, savišvietos ir tęstinio mokymosi priemonių pažinimas. Skaitymo formalijų ir intelektualijų įgūdžių formavimas užtikrina individo ir visuomenės profesinį, kultūrinį, socialinį ir dvasinį augimą. Visų amžiaus grupių dalyvavimo mokymosi procesuose svarba aptarta strateginiuose Europos Sąjungos Bolonijos proceso dokumentuose: Bolonijos deklaracijoje (1999), Prahos komunikate (2001), Mokymosi visą gyvenimą Europos kvalifikacijų sąrangoje (2007).

Disertacinio tyrimo objektas – skaitymo kultūros ugdymo metodologinės, teorinės, metodinės ir praktinės apraiškos bibliotekininkystėje. **Dalykas** – skaitymo kultūros metodologiniai aspektai pedagoginėje Lietuvos bibliotekininkystės paradigmoje 1918–2009 m. laikotarpiu. Tyrime analizuojama knygos skaitymo kultūra, keliant prielaidą, jog gautosios tyrimo išvados gali būti nepritaikytinos kitų informacinių laikmenų skaitymo kultūrai.

Tyrimo tikslas – ištirti skaitymo kultūros ugdymo klausimus bendrojoje pedagoginėje lietuviškosios bibliotekininkystės paradigmoje ir išsiaiškinti teorines bei praktines Lietuvos bibliotekininkystės galimybes ugdyti skaitymo kultūrą tarp bibliotekos vartotojų.

Tikslo įgyvendinimo uždaviniai:

1. Nustatyti skaitymo kultūros ugdymą tiriančių bibliotekininkystės disciplinų ir teorijų ryšį, įtraukiant ir šiose disciplinose reiškiama skirtingą požiūrį į skaitymo kultūros ugdymą.
2. Pasirinkus bibliotekinę pedagogiką kaip skaitymo kultūros ugdymo pamatinę discipliną, išsiaiškinti esminius ugdomojo proceso elementus: tikslą, uždavinius, ugdymo subjekto ir objekto sąveikos aspektus.
3. Integruojant bibliotekinės pedagogikos, komunikacijos ir propagandos teorines žinias nustatyti bibliotekos ir vartotojų ugdomosios sąveikos turinį bei specifika.
4. Ištirti skaitymo kultūros turinio, tikslų ir uždavinių sampratą Lietuvos bibliotekininkystėje.
5. Istoriografiniu ir lyginamuoju būdu išnagrinėti lietuviškosios skaitymo kultūros ugdymo teorijos ir metodikos patirtį po 1918 m., apimant teorinės minties užuomazgas ir analizuojant reikšmingiausias teorines ir metodines kryptis: vadovaviną skaitymui, darbą su (bibliotekos) skaitytojais.
6. Lyginamuoju istoriniu metodu ištirti bibliotekinės bendruomenės (su skaitytojais dirbančių viešųjų bibliotekų specialistų) skaitymo kultūros ugdymo procesų ir reiškiųjų suvokimą bei vertinimą.

Tyrimo metodai. Teorinė objekto analizė atlikta abstrakcijos, sisteminės ir kritinės analizės, istoriniu lyginamuoju, istoriografinio dėstymo, genetinio reiškinio raidos tyrimo, klasifikacijos, tipologijos, analogijos, modeliavimo ir apibendrinimo būdais. Empirinis tyrimas realizuotas statistiniu lyginamuoju metodu, taikant ekspertų anketinę apklausą.

Darbo mokslinis naujumas. Metodologiniai skaitymo kultūros tyrimų aspektai Lietuvos bibliotekininkystėje pedagoginės paradigmos kontekste tiriami pirmą kartą. Lietuvos bibliotekininkystės mokslinis ir praktinis potencialas formuoti visuomenės skaitymo kultūrą 1918–2009 m. nebuvo nagrinėjamas. Nauji disertacinio tyrimo moksliniai rezultatai būtų šie:

- esminių pedagoginių bibliotekininkystės kategorijų (tikslų, uždavinių, turinio, ugdytojo ir ugdytinio sąveikos) pagrindimas remiantis bendrosios pedagogikos, komunikacijos ir propagandos teorijos išvalgomis;
- skaitymo kultūros teorijos ir metodikos įvertinimas kitų giminiškų disciplinų (bibliotekininkystės, bibliotekinės pedagogikos, lektologijos ir kt.) kontekste;
- pasiūlytas bibliotekininkystės mokslo struktūrai priskirtinų disciplinų, teorijų ir metodikų modelis, nurodantis skaitymo kultūros poziciją;
- istoriografiniu analitiniu būdu išnagrinėta skaitymo kultūros ugdymo metodologinė patirtis po 1918 m., apimant teorinės minties formavimosi laikotarpį (1918–1944 m.), reikšmingesnes teorines (darbo su bibliotekų skaitytojais, vadovavimo skaitymui) sovietinio laikotarpio kryptis;
- nustatyta ir patikslinta skaitymo kultūros turinio, ugdymo tikslų ir uždavinių samprata Lietuvos bibliotekininkystėje;
- atliktas pakartotinis lyginimasis sociologinis viešųjų bibliotekų darbuotojų tyrimas (1984 ir 2009 m.). Adaptavus šiuolaikinės realijoms 1984 m. anketą, apklausta maksimaliai tapati respondentų auditorija. Gautieji duomenys panaudoti įvertinant praktinę Lietuvos viešųjų bibliotekų veiklą ugdant skaitymo kultūrą;
- teoriniai ir praktiniai disertacinio tyrimo rezultatai panaudoti įvertinant dabartines Lietuvos viešųjų bibliotekų galimybes spręsti nepakankamo visuomenės skaitymo masto ir menkos skaitymo kultūros problemas.

Ginamieji disertacijos teiginiai:

1. Bibliotekininkystės teorijos ir pedagogikos integravimas vertintinas kaip natūralus panašius asmenybės kryptingo formavimo ir pedagoginio poveikio tikslus, uždavinius ir metodus taikančių mokslinių disciplinų ir praktikos sferų bendradarbiavimas. Pedagoginė paradigma pasaulinėje ir Lietuvos bibliotekininkystėje iš esmės žymi kokybinių socialinių visuomenės poreikių sąlygotą raidos etapą (XIX a. II pusė–XX a.), kurio apraiškos didesniu ar mažesniu mastu fiksuojamos iki šių dienų ir veikiausiai išliks kaip viena svarbiausių bibliotekinės veiklos socialinių funkcijų ir įsipareigojimų.

2. Sukauptas pedagoginio komunikacinio poveikio pažinimas Lietuvos bibliotekininkystėje yra pakankamas realizuoti šio tyrimo tikslinės bibliotekos skaitytojų auditorijos – suaugusiųjų – neformalųjį nuolatinį (viso gyvenimo) švietimą, ugdant juose esminės bibliotekiniame darbe pedagoginio poveikio priemonės – informacijos įsavinimo skaitymo būdu – gebėjimus, kurių individuali kompleksinė sistema vadintina asmens skaitymo kultūra.

3. Empirinio tyrimo rezultatai neparodė kokybinio ir kiekybinio bibliotekininkų profesinio sąmoningumo augimo, lyginant pastarųjų 25 metų situaciją viešosiose bibliotekose. Bibliotekininkų dalyvavimas vartotojų skaitymo kultūros ugdymo veikloje menkėja. Bibliotekose dirbantys specialistai nejaučia didelio metodinės literatūros poreikio.

4. Lietuvos skaitymo kultūros ugdymo teorija ir metodika praktinėje bibliotekininkystėje transformuojasi į profesines deklaracijas, propaguojamas vertybes, bet ne į realiai vykdomą, kryptingą veiklą. Viešųjų bibliotekų darbuotojams stinga reikiamų kompetencijų, bendrojo kultūrinio išprusimo formuoti vartotojų skaitymo kultūrą.

Disertacijos aprobacija. Pagrindiniai disertacinio tyrimo duomenys buvo paskelbti moksliniuose žurnaluose „Knygotyra“ (Vilniaus universitetas) ir „Tiltai“ (Klaipėdos universitetas). Viena publikacija įtraukta į knygą „Library spirit in the Nordic and Baltic Countries: Historical Perspectives“ („Bibliotekų dvasia Šiaurės ir Baltijos šalyse: istorinė perspektyva“). Disertacijos tema pristatyti šeši pranešimai mokslinėse tarptautinėse ir respublikinėse konferencijose bei seminaruose, surengtuose Didžiojoje Britanijoje, Švedijoje ir Lietuvoje. Autorė disertacijos duomenis naudojo rengdama bei dėstydama Klaipėdos universiteto studijų dalykus „Skaitymo kultūra“ ir „Lektologija“.

Disertacijos turinio apžvalga.

Pirmoji disertacijos dalis „**Pedagoginiai skaitymo kultūros teorijos aspektai bibliotekininkystėje**“ yra išdėstyta trijuose skyriuose:

1. „**Skaitymo kultūros santykis su lektologija, bibliotekine ir skaitymo pedagogika**“. Čia kalbama apie gana ilgą tradiciją pasaulinėje bibliotekininkystėje turinčias įvairių skaitybės klausimų studijas. Aptarti reikšmingesni Vakarų Europos ir Lietuvos pavyzdžiai. Nurodytos socialinės ir kultūrinės pedagogikos aspektų pritaikymo bibliotekininkystėje aplinkybės. Analizuojant skaitymo kultūros teorijos formavimąsi išsamiau nagrinėjama XX a. II pusės bibliotekininkystės mokslo struktūra ir turinys. Skaitybės reiškinius tiriančios bibliotekininkystės mokslo disciplinos, teorijos ir metodikos išdėstomos hierarchiniame tarpusavio ryšių modelyje. Aukščiausioje hierarchinėje pozicijoje nurodytas bibliotekininkystės mokslas ir tarpdiscipliniai mokslai: bibliotekinė pedagogika ir lektologija. Remiantis aptartais moksliniais šaltiniais, lektologijos ir bibliotekinės pedagogikos sandūros tašku laikoma skaitymo pedagogika, kuri greta kitų lektologijos struktūrinių kryptų: skaitymo psichologijos, skaitymo sociologijos, bendrosios skaitymo teorijos, skaitytojų aptarnavimo metodikos, nuosekliausiai nagrinėja skaitymo kultūros ugdymo problematiką tarp bibliotekų vartotojų. Pagrindinėmis teorinėmis sistemomis, pagrindusiomis bibliotekininko ir skaitytojo ugdomąją sąveiką, laikomos vadovavimo skaitymui ir darbo su bibliotekų skaitytojais teorijos, kurios aktualizavo knygos (skaitymo) propagavimą, savarankiško skaitymo ir rekomendacinės bibliografijos metodikas.

2. **„Pagrindinės pedagoginės kategorijos bibliotekininkystėje“.** Skyriuje tęšiamas bibliotekinės pedagogikos ir skaitymo kultūros ugdymo, kaip vieno iš šios disciplinos uždavinių, nagrinėjimas teoriniu aspektu, atskleidžiant pagrindines bibliotekinės pedagogikos funkcijas ir pozicijas, užimamas bendrojoje asmens / visuomenės ugdymo sistemoje. Jos pagrindu pasirinktas prof. S. Šalkauskio sudarytas *pilnutinio ugdymo* modelis, padėjęs išskirti svarbiausius bibliotekinės pedagogikos uždavinius. Teigiama, kad priklausomai nuo bibliotekos fonde pateikiamos informacijos turinio gali būti realizuojamas vienoks ar kitoks ugdymo tikslas. Bibliotekų ugdymo uždaviniai – protinis, dorinis ir estetinis auklėjimas – gali būti papildomi ir kitų socialinių institucijų funkcijomis, t. y. fiziniu ar religiniu auklėjimu. Pastarąją bibliotekos vartotojų ugdymo kryptį siūloma suvokti kaip kiek platesnę ideologinę tam tikrų sociopolitinių idėjų sklaidą ir propagavimą. Tokiu būdu S. Šalkauskio *pilnutinio ugdymo* sistemoje išdėstyti ugdymo uždaviniai didesniu ar mažesniu intensyvumu gali būti realizuojami bibliotekos ugdomojoje veikloje: religinis, protinis, dorinis, estetinis, fizinis, individualusis, visuomeninis, tautinis ir tarptautinis auklėjimas. Laikomasi nuomonės, jog priklausomai nuo bibliotekos fonde pateikiamos informacijos turinio gali būti realizuojamas vienoks ar kitoks ugdymo tikslas. Atsižvelgiant į kai kuriuos bibliotekininkystės šaltinius nurodoma, jog bibliotekos ir jos skaitytojo / vartotojo santykis pagrįstas universalumo principu, kuris taikytinas ir bibliotekos informacinio fondo formavimo, teikiamų paslaugų turinio, naudojamų darbo metodų, visapusiško skaitytojo / vartotojo ugdymo tikslų ir t. t. sferoms. Tai ypač svarbu viešosios bibliotekos veikloje, kadangi ji aptarnauja plačiausios sudėties ir interesų auditoriją. Keliama prielaida, jog itin platų bibliotekos ugdymo tikslų ir uždavinių turinį labiausiai sąlygoja pagrindinė bibliotekinė ugdymo priemonė – informacija (verbalinė, vaizdinė, garsinė), informacijos teikimas ir įsavinimas. Taigi, priklausomai nuo informacijos pobūdžio pasirinktas informacijos dekodavimo būdas taip pat yra bibliotekos vartotojo ugdymo/-si priemonė. Tokiu būdu informacija, jos materialioji laikmena ir vartotojas bei jų sąveikos atvejai būtų bibliotekos ugdomosios veiklos erdvė. Remiantis skyriuje išdėstytais argumentais nustatytas skaitymo, vieno iš informacijos perdavimo / priėmimo būdo, ir bibliotekinio ugdymo priemonės statusas bendrojoje bibliotekinės pedagogikos ugdymo sistemoje. Suformuluota išvada, kad skaitymo kultūros, t. y. kokybiškai ir iš dalies kiekybiškai išreiškiamo skaitymo gebėjimų komplekso, kurį turi individas, ugdymas užima vieną reikšmingiausių pozicijų bibliotekos vartotojo bendrojo lavinimo programoje. Teigiama, jog vis dar svarbiausių informacinių laikmenų pozicijas bibliotekų fonduose išlaikančių dokumentų – knygos ar kitų spausdintų leidinių – vartojimas, tam tikrų asmenybės mokymo/-si poreikių tenkinimas ir ugdymo tikslų bei uždavinių siekimas yra proporcingi individo skaitymo kultūros lygiui.
3. **„Bibliotekiniai pedagoginiai santykiai komunikaciniuose-informaciniuose procesuose“.** Remiantis ankstesniojo poskyrio argumentais konstatuojama, jog ugdomoji bibliotekos veikla vyksta komunikacinių informacinių santykių forma, kurią galima specializuoti priklausomai nuo komunikacijos tikslų ir uždavinių bei komunikacijos būdo. Keliama prielaida, kad pagrindine pedagogine bibliotekos kaip socialinio instituto misija laikytina informacija (mokslinė, visuomeninė, politinė, techninė ir t. t.) ir jos (žinių, idėjų) sklaida / propagavimas visuomenėje. Atsižvelgiant į informacijos ir pedagogikos ryšį nagrinėjusio prof. V. Jakavičiaus padarytas išvadas, svarstoma, kad propagandinė veikla, t. y. idėjų, žinių teikimas, aiškinimas, plėtimas, paverčia informacinį darbą pedagoginiu aktu, o ideologinės propagandos atveju, kai skleidžiama įvairaus pobūdžio informacija, formuojama asmens pasaulėžiūrinė pozicija. Nurodoma, kad biblioteka / bibliotekininkas tradicinėje pedagoginėje komunikacinėje sampratoje atlieka aktyvesnį ugdymo subjekto – informacijos skleidėjo – propagandisto vaidmenį. Visgi tokia formalistinė pozicija neatitinka realiųjų pedagoginės komunikacinės sąveikos sąlygų. Ugdytojas siekia pažinti ugdytinį tam, kad sudarytų optimalias prielaidas sėkmingam ugdymo aktui. Tiesiogiai ar netiesiogiai iš

ugdytinio gaunami atitinkami duomenys veikia ugdytojo elgsenos strategiją, turimų žinių organizaciją ir turinį, kelia jo kompetenciją, plečia asmeninę ir profesinę patirtį. Daroma išvada, jog toks ugdytojo ir ugdytinio sąveikos matymas ypač tinkamas bibliotekiniame pedagoginiame darbe. Šiame kontekste pritaikyta žymaus tarpukario Lietuvos pedagogo-psichologo J. Vabalos-Gudaičio „konstrukcinės pedagogikos sąveikos“ koncepcija. Nuoroda „konstrukcinė“ suponuoja sąveikos dalyvių suartėjimą ir tobulėjimą, augimą, lavinimąsi ir pan., o vienodų sąveikos uždavinių priskyrimas skelbia abiejų asmenų lygiateisiškumą bei juos brandinančias demokratines vertybes. Nuolatinis komunikacinis ugdomasis procesas ciklo principu keičia ugdytoją ir ugdytinį vietomis ir išsklaido poveikio taikymo bei poveikio patyrimo ribas, paversdamas pedagoginę sąveiką integruotu lavinimosi veiksmu. Apibendrinant šiuos svarstymus išskiriami informacijos, kaip pedagoginio poveikio priemonės, ugdomieji tikslai ir uždaviniai. Abipusis konstrukcinis ugdomasis bibliotekininko ir vartotojo (skaitytojo) bendravimas remiasi propagandiniu informacijos perdavimo būdu. Informacijai keliami ugdomieji tikslai realizuojami dvi puse kryptimi. Skyriuje teigiama, jog kokybinės asmeninės skaitymo kultūros (sisteminio skaitymo įgūdžių komplekso) charakteristikos tiesiogiai lemia individo galimybes dalyvauti ugdymo /-si, profesinio veikimo, įvairialypiuose socialinio gyvenimo (socialinės komunikacijos) procesuose. Nurodoma, kad biblioteka, atlikdama informacinę ir švietimo funkcijas, turi prioritetines ir itin palankias galimybes kurti, palaikyti ir skatinti nuoseklų komunikacijos skaitymo būdu ugdymą.

Antroje disertacijos dalyje „Skaitymo kultūros ugdymo metodologinė, teorinė ir metodinė patirtis Lietuvos bibliotekininkystėje“ atlikta istorinė svarbiausių Lietuvos bibliotekininkystėje metodologinių, teorinių ir metodinių skaitymo kultūros ugdymo krypčių analizė. Apsiribojama ankstesniame skyriuje nagrinėtomis teorijomis ir metodikomis, ieškant jų mokslinės minties užuomazgų po 1918 m. Dalis susideda iš trijų skyrių:

1. „Skaitymo kultūros ugdymo teorinė mintis 1918–1944 m.“. Skyriuje analizuojamos svarbiausios teorinės ir metodinės visuomenės skaitymo kultūros ugdymo prielaidos Lietuvos bibliotekininkystėje 1918–1944 m. Nagrinėjami šio laikotarpio moksliniai, mokomieji ir publicistiniai bei įtaką lietuviškajai skaitymo kultūros teorijai ir metodikai padarę šaltiniai. Konstatuojama, kad nagrinėjamu laikotarpiu Lietuvos bibliotekininkystės teorijoje ir metodikoje nemažai kalbėta apie skaitybos procesų organizavimą visuomenėje. Šios publikacijos vertinamos kaip pradinis lietuviškosios skaitymo kultūros teorijos etapas. 1918–1940 m. šaltiniai analizuoti išskiriant bibliotekininkystės vadovėlius ir užsienio autorių darbų vertimus bei jų citavimo atvejus. 1941–1944 m. laikotarpio šaltiniai priklausė įvairiems publicistikos žanrams ir todėl nagrinėti tematiškai: skaitymo kultūros rekomendacijos, skaitymo kultūros sociologiniai ir pedagoginiai aspektai, skaitymo kultūros propagavimas, literatūros, skaitymo ir knygos cenzūra.
2. „Darbo su bibliotekų skaitytojais ir vadovavimo skaitymui teorijų raiška“. Skyriuje analizuojamos bibliotekinė darbo su skaitytojais metodika ir vadovavimo skaitymui teorija, kuriomis Lietuvos bibliotekininkystėje buvo grindžiamas praktinis skaitymo kultūros ugdymas sovietiniu laikotarpiu.
3. „Skaitymo kultūros turinio, ugdymo tikslų ir uždavinių samprata“. Skyriuje daugiausiai kalbama apie sovietinio mokslo teiktas šio reiškinio apibrėžimo kategorijas, kadangi terminas *skaitymo kultūra* lietuviškame moksle bei praktikoje pradėtas vartoti sovietinės okupacijos laikotarpiu. Skaitymo kultūros teorijos ir metodikos kilmė siejama su tokiomis mokslinėmis disciplinomis kaip psichologija, logika, filosofija, pedagogika, literatūrologija, biologija, medicina, knygotyra, bibliotekininkystė, informatika ir kt. Lietuvos ir sovietiniame moksle aptinkamos *skaitymo kultūros* termino interpretacijos dėstomos dviem lygmenimis: tiesioginiai termino turinio bei jo aspektų aiškinimai ir netiesioginiai skaitymo kultūros sąvokos ar jos sudėtinųjų elementų vartojimo atvejai, atitinkantys pirmosios grupės šaltiniuose nurodytą reikšmę. Kadangi šią tematiką nagrinėjančių mokslinių monografijų ar

publikacijų mokslinėje periodikoje nebuvo skelbta, daugiausiai nagrinėti skaitymo kultūros tematiką atitikę praktinių skaitymo įgūdžių formavimo leidiniai. Iš jų išskiriamos atskiros metodinės kryptys: bibliotekinių-bibliografinių įgūdžių diegimo, racionaliojo ir greitojo skaitymo metodikos.

Trečioji disertacijos dalis „**Skaitymo kultūros ugdymas Lietuvos viešosiose bibliotekose**“ sudaryta iš skyriaus „**Ekspertinė apklausa: lyginamasis 1984 ir 2009 m. tyrimas**“. Čia pateikiami duomenys apie praktinio tyrimo, skirto darbo teorinių uždavinių papildymui ir hipotezės testavimui, metodologinį pagrindimą, vykdymo eigą ir rezultatus. Empirinio tyrimo metodologiniu orientyru pasirinkta 1984 m. LTSR Mokslų akademijos Filosofijos, sociologijos ir teisės instituto atlikta viešųjų ir masinių bibliotekų darbuotojų apklausa pagal Masinės bibliotekos darbuotojo anketą, įėjusi į platesnį, kompleksinį šalies knygos sistemos funkcionavimo tyrimą „Knygų leidyba – bibliotekų komplektavimas – skaitymas“. Šios anketinės apklausos rezultatai lyginami su 2009 m. analogiško tyrimo rezultatais. Trečiosios disertacinio darbo dalies paskirtis – parodyti praktinės skaitymo kultūros ugdymo raiškos tendencijas Lietuvos bibliotekininkystės teorinės ir metodinės raidos kontekste. Skyrius yra sudarytas iš trijų poskyrių:

1. „**Tyrimo metodologija**“. Poskyryje aptarti empirinio tyrimo mokslinės programos elementai: tyrimo tikslas, uždaviniai, hipotezė, metodai. Taip pat nurodoma apklausos respondentų auditorija ir atrankos principai.
2. „**Tyrimo rezultatų 1984 ir 2009 m. lyginamoji analizė**“. Poskyryje 1984 ir 2009 m. respondentų apklausos rezultatai lyginami tokiais aspektais:
 - *Respondentų socialinės ir demografinės charakteristikos.* Pateikiami tyrimo dalyvavusių respondentų socialiniai ir demografiniai duomenys: amžius, lytis, išsilavinimas, tautybė ir darbo stažo bibliotekų sistemoje trukmė. Keliami prielaida, jog tolesnė lyginamoji analizė iš dalies parodo vienos specialistų kartos profesinės kvalifikacijos ir dalyvavimo visuomenės skaitymo kultūros ugdymo darbe raidą. Nurodoma, kad viešųjų bibliotekų darbuotojų išsilavinimo rodikliai demonstruoja per 25 metus išaugusį profesinio pasirengimo lygį.
 - *Skaitymo kultūros ugdymo sąlygos Lietuvos viešosiose bibliotekose (materialinis- techninis aspektas).* Režimuojant 25 metų situacijos Lietuvos viešosiose bibliotekose kitimą materialiniu-techniniu aspektu, neaptikta radikalių pokyčių. Keliami prielaida, kad dabarties bibliotekų finansavimas sulaukė neigiamo ekspertų vertinimo dėl pastaraisiais metais žymiai pablogėjusių sąlygų. Atkreiptas dėmesys į išaugusią bibliotekininkų toleranciją skaitytojų atžvilgiu. Teigiamai vertinama tai, jog drausminiai ar kitokio pobūdžio apribojimai skaitytojams, net ir užtikrinant bibliotekų fondų saugumą, surinko nedidelę dalį ekspertų atsakymų.
 - *Bibliotekininkų profesinis ir bendras kultūrinis lygis.* Apibendrinant bibliotekininkų profesinės ir bendrosios kultūros atspindžius, nurodyta, kad gautuose atsakymuose matyti sumenkėjęs profesinės metodikos vertinimas (2009 m.). Išlieka beveik nepakitęs skaitymo ir knygos svarbos žmogaus elgsenai suvokimas. 2009 m. bibliotekininkai linę prisiimti atsakomybę už skaitymo poveikį individualiai dirbdami ir kreipdami lektūros pasirinkimą, tačiau pastebimas akivaizdus aktyvios bibliotekininko – ugdytojo pozicijos silpnėjimas lyginant su 1984 m. ekspertų požiūriu į individualaus darbo su skaitytojais svarbą. Konstatuojama, jog šie rezultatai gana nevienareikšmiški, turint omenyje 2009 m. tyrimo dalyvių išreikštas simpatijas pedagogikos, švietimo ir kultūros ugdymo sferos profesijosms.
 - *Skaitymo kultūros formavimo veikla.* Pateikti tokie bibliotekininkų lyginamosios apklausos rezultatai: menkas mokslinis skaitybos problemų pažinimas šalies viešosiose bibliotekose, nesidomima neskaitymo rodikliais, vangiai vykdomi skaitytojų tyrimai, susiduriama su sunkumais nurodant neskaitančiųjų kategorijas. Pagrindine knygų neskaitymo prevencine priemone 2009 m. tyrimo dalyviai laiko ne aktyvesnį bibliotekų edukacinį poveikį skaitytojams, bet prisitaikymą prie visuomenės interesų. Kokybine skaitymo skatinimo ir

skaitytojų aptarnavimo kultūros išraiška 2009 m. bibliotekininkai laiko individualių (informacinių) skaitytojų poreikių paisymą ir paklausios lektūros komplektavimą. Nors tokia nuostata yra teigiama ir iš tiesų prisideda prie skaitymo kultūros kiekybinių bei kokybinių charakteristikų plėtojimo visuomenėje, tačiau stiprėjanti tendencija Lietuvos viešosiose bibliotekose atsiriboti nuo sovietinės „darbo su skaitytojais“ metodikos, jos gerą prasmę, veda prie profesinio inertiškumo, vartotojiško ir vertybiškai devaluoto bibliotekos – skaitytojo santykio. Viešųjų bibliotekų darbuotojų skaitymo interesai tiek 1984 m., tiek 2009 m. laikomi nepatenkinamais ir liudijančiais ypač menką bibliotekininkų potencialą formuoti skaitytojų literatūrinį skonį, plėsti jų kultūrinį akiratį. Rekomenduotos lektūros tematikos įvairiapusis atžvilgiu teigiama, jog 2009 m. tyrimo dalyviai nusileidžia pirmojo tyrimo respondentams. Išskirta bendroji rekomenduotos literatūros sąrašų analizės išvada – bibliotekininko skaitymo turinys yra monotipinis, pakankamai siauras ir atitinka vidutinio skaitytojo interesus.

- *Bibliotekų vartotojų skaitymo kultūros lygis*. Apibendrinant bibliotekininkų atsakymuose atspindėtą viešųjų bibliotekų vartotojų skaitymo kultūros lygį konstatuota, jog esminių kokybinių ir kiekybinių pokyčių per pastaruosius 25 metus neužfiksuota. Minimi analogiški nepopuliarių lektūros tipų (poezijos, visuomenės mokslų ir politikos, kalbos mokslų) pasirinkimai, menki ir toliau mažėjantys bibliografiniai-informaciniai įgūdžiai, priklausomybė informacijos paieškoje nuo bibliotekininko konsultacijos. Nurodoma, kad bibliotekininkų sudarytas idealaus skaitytojo apibūdinimas yra korektiškas (įvairiapusiai skaitymo interesai, knygos informacinės sistemos panauda, teksto interpretavimas, adekvatus suvokimas). Atkreipiamas dėmesys į respondentų atsakymuose akcentuotą skaitytojų dalyvavimo bibliotekiniuose skaitymo procesuose svarbą (orientuojasi bibliotekinėje skaitytojų aptarnavimo sistemoje, lankosi bibliotekų renginiuose).
3. **„Tyrimo programos realizavimas“**. Poskyryje nurodytos svarbiausios sociologinio tyrimo išvados. Svarstomas iškeltų hipotezių patvirtinimo lygmuo.

Pagrindiniai disertacijos rezultatai ir išvados. Realizuojant darbo mokslinę programą pasiekti šie rezultatai:

- nustatant skaitymo kultūros ugdymą tiriančių bibliotekininkystės disciplinų ir teorijų ryšį bei jų skirtingus požūnius į analizuojamą objektą, prieita prie išvados, jog skaitymo kultūra intensyviausiai sklaidžiasi bibliotekinės pedagogikos ir lektologijos (skaitymo pedagogikos) disciplinų lauke.

- išaiškinta, kad knygos ar kitos tekstinės laikmenos informacinis ir formalus vartojimas ugdomas taikant bendrosios bibliotekų darbo su skaitytojais / skaitytojų (vartotojų) aptarnavimo metodikos priemones: knygos / skaitymo propagandą (reklamą), savarankiško skaitymo / lavinimosi metodiką, rekomendacinę bibliografiją;

- pritaikius bibliotekinę pedagogiką, kaip vieną iš pamatinių skaitymo kultūros ugdymo disciplinų, tyrimo metu nustatyta, kad:

- a) bibliotekos vartotojų auklėjimas atitinka bendruosius visapusiško asmenybės ugdymo tikslus ir uždavinius: protinį, dorinį, estetinį, fizinį, religinį, individualųjį, visuomeninį, tautinį ir tarptautinį auklėjimą (remtasi S. Šalkauskio „*pilnutinio ugdymo*“ koncepcija). Priklausomai nuo bibliotekos fonde pateikiamų skaitymui dokumentų turinio gali būti realizuojamas vieno ar kitokio ugdymo tikslas;

- b) ugdymo subjekto (bibliotekos / bibliotekininko) ir objekto (bibliotekos skaitytojo) sąveika efektyviausiai realizuojama laikantis konstrukcinės pedagogikos modelio, kuris reiškiasi kaip partneriška, dialogiška dviejų pedagoginio proceso dalyvių interakcija;

- integravus bibliotekinės pedagogikos, komunikacijos teorijos ir propagandos žinias nustatytas bibliotekos ir vartotojų ugdomosios sąveikos turinys apibūdinamas kaip nuolatinis komunikacinis ugdomasis procesas, ciklo principu keičiantis ugdytoją ir ugdytinį vietomis,

išsklandantis poveikio taikymo ir poveikio patyrimo ribas. Tokiu būdu pedagoginė sąveika tampa integruotu dviejų subjektų lavinimosi veiksmu;

- propagandinės komunikacijos tikslas – skleisti informaciją ir paversti jos gavėją informacijos ieškotoju, kuris po skatinamųjų propagandos vykdytojų veiksmų iš informacijos ieškotojo tampa idėjos lyderiu / skleidėju savoje aplinkoje. Tapatus komunikacinis modelis rekomenduotinas bibliotekinei pedagogikai;

- istoriografiniu ir lyginamuoju būdu ištyrus lietuviškosios skaitymo kultūros ugdymo teorijos ir metodikos patirtį po 1918 m., išskirti svarbesnieji teorinės minties raidos etapai:

a) 1918–1940 m. etapas, kuriam būdingas lietuviškosios skaitymo kultūros teorijos ir metodikos branduolio susiformavimas, grįstas:

- bibliotekų / bibliotekinių paslaugų, knygos ir skaitymo propaganda,
- psichologinių skaitybos procesų bibliotekoje vertinimu,
- aktyvia bibliografinė veikla (V. Biržiška, V. Ruzgas, J. Slapšinskas (Rimantas),
- statistinių sociologinių tyrimų metodikos taikymu aptarnaujant bibliotekose skaitančius vartotojus,

- ugdymo proceso poreikius ir skaitytojų interesus atitinkančia bibliotekos fondo komplektavimo politika,

- rusų pedagogų ir psichologų, rašiusių apie skaitybos procesų organizavimą, darbą su skaitytojais bibliotekose, sekimu,

- savarankiško (sąmoningo, kritinio) skaitymo metodikos kūrimu atsižvelgiant į Vakarų Europos mokslininkų paskelbtus rezultatus,

- ypatingu dėmesiu savarankiško lavinimosi teorijai (N. Rubakinas);

b) 1940–1944 m. dėl sovietinės ir nacių okupacinių režimų suvaržymų, sunkios ekonominės ir socialinės padėties Antrojo pasaulinio karo metais mokslinės minties raida buvo pristabdyta. Šio laikotarpio skaitymo kultūros publikacijos priklauso publicistikos ir populiariosios metodikos žanrams. Beveik visuose 1941–1944 m. laikotarpio straipsniuose siekta pristatyti skaitybos problematiką sudėtingų socialinių, ekonominių ir politinių sąlygų kontekste, rekomenduojant atitinkamus naujus skaitytojų elgesio modelius;

c) 1944–1990 m. teorinis ir metodinis skaitymo kultūros ugdymo proceso pažinimas telkėsi vadovavimo skaitymui ir bendrojoje darbo su bibliotekų skaitytojais teorijose:

- Lietuvos bibliotekininkystėje laikytasi sovietinio mokslo nuostatų vykdyti ideologinio bibliotekų skaitytojų ir plačiosios visuomenės auklėjimą;

- bibliotekininko ir skaitytojo ugdomasis santykis suvoktas kaip vienas, kryptinga pedagoginio poveikio situacija;

- 8-ajame ir 9-ajame dešimtmėčiuose formuojantis lektologijai kaip mokslinei disciplinai, plėtėjo skaitybos reiškinų pažinimas, o vulgarizuota vadovavimo skaitymui kontrolė įgavo nuosaikesnį, humaniškesnį skaitytojų poreikių kryptingo formavimo pavidalą;

d) po 1990 m. Lietuvos bibliotekinėse publikacijose užfiksuotas tam tikras skaitymo kultūros ugdymo teorijos ir metodikos sąstingis. Pasikeitęs funkciniam bibliotekų veiklos prioritetams, kiekybinių ir kokybinių skaitymo gebėjimų lavinimas prarado iki tol turėtas svarbias pozicijas. Skaitymo kultūros metodinėse publikacijose išskirtinas vertybių pokytis. Ankstesniuose išvadų teiginiuose minima konstrukcinė dvipusė bibliotekininko ir skaitytojo ugdomoji sąveika deklaruojama bibliotekų vartotojų aptarnavimo metodiniuose principuose. Analizuojant po 1990 m. Lietuvos bibliotekininkystėje taikomus skaitymo kultūros ugdymo metodus, matyti, jog laikomasi sovietinės metodikos pagrindų.

Lyginamuoju būdu ištyrus 1984 m. ir 2009 m. bibliotekinių bendruomenių (su skaitytojais dirbančių viešųjų bibliotekų specialistų) skaitymo kultūros ugdymo procesų ir reiškinų suvokimą bei vertinimą, gauti tyrimo hipotezės ir preliminarūs išvados, aptartas aukščiau, patikslinantys rezultatai:

a) individualus ugdomasis darbas tarp bibliotekininkų sulaukia vis mažesnio pritarimo. Matyti, jog stiprėja bibliotekininkų nusišalinimas nuo edukacinės veikos skaitytojų atžvilgiu (pasisakoma už paklausios, populiariosios lektūros kaupimą bibliotekų fonduose, nuosaikiai

vertinama kultūrinių renginių bibliotekose reikšmė, nesidomima neskaitančiųjų bibliotekose statistika ir pan.). Skaitytojams suteikiama daugiau savarankiškumo, paisoma jų natūraliųjų skaitymo interesų. Bibliotekų darbuotojai netiesiogiai išreiškė nenorą aktyviai dalyvauti kultūrinėje šviečiamojame veikloje. Lyginant 1984 m. ir 2009 m. bibliotekininkų rekomenduotos lektūrą kiekybiniais ir kokybiniais aspektais, užfiksuoti tik vidutinio skaitytojo lygmens skaitymo interesai, bibliotekininkai neturi reikiamo literatūrinio išprusimo ugdyti skaitytojų skonį, plėsti jų intelektualinį akiratį;

b) lygintos skaitytojų poreikių tenkinimo galimybės 1984 m. ir 2009 m. iš dalies parodė silpnėjantį viešųjų bibliotekų potencialą. Bibliotekininkų bendrosios ir profesinės kultūros raida pirmiausiai apibūdinama sumažėjusia kadru kaita, išaugusiu išsilavinimo lygiu, ilgėjančiu darbo bibliotekų sistemoje stažu. Tai rodo į bibliotekininkystės profesiją orientuotų specialistų gausėjimą. Darbuotojų pasirinkimas tarp kiekybinio ar kokybinio skaitytojų aptarnavimo pasiekė balansą dabartiniu laikotarpiu. Tokį rezultatą galima paaiškinti sovietinės statistinės planinės kontrolės spaudimu dirbtinai didinti skaitytojų skaičių, kurio nebeliko po Nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. 2009 m. ekspertų atsakymuose labiausiai išaugo skaitytojų nuomonės kaip kokybinio bibliotekų darbo rodiklio vertinimas. Tai demokratiškesnių vertybių atėjimo į viešąsias bibliotekas ženklas.

Disertaciniame tyrime iškelta problema ir jos sprendimo rekomendacijos. Istorinį tęstinumą turintis menkas Lietuvos visuomenės skaitymo kultūros lygis reiškiasi skaitybos procesų vangumu ir bibliografinio bei informacinio raštingumo stoka. Nuolatinio (nepertraukiamo) visuomenės skaitymo kultūros ugdymo negali užtikrinti vien formaliojo švietimo institucijos. Viešoji biblioteka kaip atviriausia visoms gyventojų kategorijoms kultūros ir informacijos įstaiga turi visas reikalingas priemones (materialinę-techninę bazę, žmogiškuosius išteklius, universalų, didžiosios visuomenės dalies interesus ir poreikius atitinkantį dokumentų fondą, teorinį ir metodinį skaitybos procesų organizavimo ir priežiūros įdirbį) skatinti ir palaikyti pakankamus skaitymo mastus bei kelti skaitymo kultūros lygį. Atlikta Lietuvos skaitymo kultūros ugdymo teorijos ir metodikos analizė patvirtino pakankamą bibliotekininkystės potencialą skaitymo pedagogikoje. Lietuvos viešųjų bibliotekų praktinės sferos tyrimas pateikė kontroversiškus rezultatus. Stiprėjantis bibliotekininkų kaip ugdytojų inertiškumas, silpnėjančios profesinės kompetencijos, krentanti skaitymo kultūra gali būti reikšmingu faktoriumi aiškinant bendrojo skaitymo lygio smukimą šalyje. Lietuvos bibliotekininkystėje gajai sovietinės darbo su bibliotekų skaitytojais metodika, kuri adaptuojama modernios demokratinės visuomenės poreikiams. Ši aplinkybė galėtų pirmiausiai suaktyvinti bibliotekos kaip neformalios skaitymo kultūros ugdytojos nuostatas. Perdėtas skaitytojo savarankiškumas ir jo natūraliųjų skaitymo poreikių paisymas tampa profesiniu abejingumu stiprėjančioms skaitymo ydoms. Vadovavimas probleminių skaitytojų grupių skaitymui turėtų reikštis kaip demokratinėmis, humanistinėmis vertybėmis grįstas kryptingas ir struktūruotas bibliotekos veiksmų planas: konkrečių visuomenės skaitybos problemų šalinimas, nustatant tikslus, uždavinius, veikimo priemones. Nemažą vaidmenį čia turėtų vaidinti skaitymo kultūros ugdymo teorijos tolesnis brandinimas. Ypač skatintinas skaitymo kultūros ugdymo metodų adaptavimas šiuolaikinės elektroninės kultūros, kurios poveikis skaitymo kultūrai šiame darbe nebuvo tiriama, sąlygoms. Viešųjų bibliotekų darbuotojų kvalifikacijos kėlimas taip pat būtų vienas iš svarbesnių uždavinių. Specialistams stinga reikiamų kompetencijų, bendrojo kultūrinio išprusimo formuoti vartotojų skaitymo kultūrą.

Duomenys apie autorę: Ineta Motiejauskaitė-Sibrian gimė 1978 metų liepos 16 dieną Klaipėdoje. 1998 m. įgijo muzikos atlikėjo, mokytojo, ansamblio ir orkestro vadovo kvalifikaciją Klaipėdos S. Šimkaus konservatorijoje. 2002 m. – filologijos bakalauro, 2004 m. – filologijos magistro laipsnius Klaipėdos universiteto Humanitarinių mokslų fakultete. 2004–2008 m. dirbo Klaipėdos universiteto Socialinių mokslų fakulteto Bibliotekininkystės katedros asistente. 2005–2009 m. studijavo Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų instituto doktorantūroje. Nuo 2008 m. – Klaipėdos universiteto Socialinių mokslų fakulteto Komunikacijų katedros lektorė.